

היזמה למחקר יישומי בחינוך

הכנס השנתי של היזמה למחקר יישומי בחינוך 2.1.2019 | כ"ה טבת תשע"ט

טיפוח מיומנויות חברתיות-דגשיות (SEL) במערכת החינוך

חומרים נלווים:

- SEL in a Nutshell – למידה חברתית-דגשית על קצה המזלג
- למידה חברתית-דגשית בבתי הספר: ממצאים ממחקרים אחרונים וגישות למדידה ולהערכה
- אינדיקטורים להטמעה של למידה חברתית-דגשית (SEL) בבתי הספר

היזמה למחקר יישומי בחינוך

SEL in a Nutshell

למידה חברתית-רגשית על קצה המזלג

מהי למידה חברתית-רגשית (SEL) ומדוע היא חשובה?

בר ביוון העתיקה הציע אפלטון גישה חינוכית הוליסטית המשלבת בין לימודי אומנות, מתמטיקה ומדע לבין חינוך לאופי ולמוסר. אריסטו תלמידו קבע כי "חינוך לדעת ללא חינוך של הלב איננו חינוך כלל" (educating the mind without educating the heart is no education at all).

חוסים רבים מקשרים בין תפיסות עתיקות אלה לבין העיסוק, שהולך וצובר תאוצה בעשורים האחרונים, בלמידה חברתית-רגשית. למונח SEL (Social-Emotional Learning) ישנם עוד שמות רבים אחרים, וביניהם: כישורים "רכים", מיומנויות המאה ה-21, מיומנויות לא-קוגניטיביות, חינוך לאופי ולאישיות (moral and character education) ועוד. ריבוי השמות מצביע גם על מגוון הגישות והתיאוריות בבסיס SEL – כולל פסיכולוגיה חיובית, אינטליגנציה רגשית, מוטיבציה, חינוך מוסרי ועיצוב אופי.¹ תקצר היריעה מלהתייחס לנקודות המבט השונות, וכך גם לדגשים ולכישורים שנכללים תחת הכותרת הזו, אך למרות העמימות המושגית ניתן לקבוע כי המהות של SEL היא לפתח ולטפח את היכולת של תלמידים להבין ולנהל את הרגשות שלהם עצמם ואת האינטראקציות שלהם עם אחרים, וכן לקבל החלטות אחראיות. העניין הרב בלמידה ובמיומנויות חברתיות-רגשיות נובע במידה רבה מהעדויות לכך שיכולות חברתיות-רגשיות תורמות לתלמידים ומשפיעות על הצלחתם בבית הספר – ובעתיד גם במקומות עבודה, במערכות יחסים וכאזרחים בחברה.

1 להרחבה ולמיפוי של ההמשגות השונות ל-SEL ראו את הסקירה של מכון מופ"ת בנושא זה באתר היזמה למחקר יישומי בחינוך (www.education.academy.ac.il)

מהן היכולות המרכזיות שראוי לטפח?

כאמור, ל-SEL יש מגוון של המשגות וכן מודלים רבים המדגישים מיומנויות שונות ובהן מוטיבציה פנימית, דאגה לאחר, יכולת ליצירת קשרים, אמפתיה, קבלת החלטות מושכלת ועוד.

אחד המודלים המרכזיים בתחום הוצע על ידי [CASEL](#) – Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning – ארגון ללא כוונת רווח שעומד בחזית המאמצים בארה"ב לקידום למידה חברתית-רגשית. מודל זה מציג חמש יכולות קוגניטיביות – רגשיות והתנהגותיות, קשורות זו לזו – המרכזיות להצלחה בבית הספר ובחיים עצמם:

1. מיומנויות בתחום המודעות העצמית
2. מיומנויות בתחום הניהול העצמי, ובעיקר ויסות של רגשות והתנהגויות
3. מיומנויות בתחום המודעות החברתית, וביניהן הבנה של נורמות חברתיות וקבלה של האחר
4. מיומנויות ביחסים בין-אישיים
5. יכולת קבלת החלטות אחראית

עוד מודל מרכזי הוא מודל ה-"Big Five" – חמש תכונות האישיות שנמצאו מנבאות הצלחה חינוכית, תעסוקתית ובריאותית וכן רווחה כללית (John, Naumann & Soto, 2008). את המודל אימץ לאחרונה ה-OECD, כמסגרת מארגנת למחקר בין-לאומי רחב היקף של למידה חברתית-רגשית. חמש התכונות המרכזיות לפי מודל זה הן:

1. **מודעות** – הנטייה לשליטה עצמית ולהתנהגות מאורגנת ומתוכננת, עם מאמץ להגשמת היעדים האישיים
2. **החצנה (extraversion)** – הנטייה לחפש שותפים, לקיים אינטימיות, להיות במערכות יחסים ולהרגיש בנוח בנוכחות האחר
3. **נועם / נינוחות (agreeableness)** – הנטייה לשתף פעולה, לתחזק מערכות יחסים חיוביות ולהימנע מקונפליקטים בין-אישיים
4. **יציבות רגשית** – רמת השליטה ברגשות ובמצבי הרוח
5. **פתיחות לניסיון** – הנכונות לגירויים מחשבתיים, לחוויות ולהתנסויות חדשות

תוכניות התערבות – מה מלמד המחקר?

בעקבות ההשפעות החיוביות האפשריות של מיומנויות חברתיות-רגשיות, פותחו תוכניות שונות שמטרתן ללמד ולהקנות שליטה במיומנויות אלו. גוף מחקר הולך וגדל מעיד על כך שתוכניות SEL, כאשר הן מיושמות באופן אפקטיבי, מובילות לשיפור מדיד בתחומי חיים רבים של ילדים.² בטווח הקצר, נמצא שתוכניות SEL תורמות לחיזוק הביטחון העצמי של תלמידים, להגברת מעורבותם בבית הספר, לשיפור בציוניהם, להפחתה בהתנהגות בעייתית ולעידוד התנהגויות רצויות. בטווח הארוך נמצא כי תלמידים שרכשו יכולות חברתיות-רגשיות יהיו מוכנים יותר ללימודים גבוהים, יצליחו בקריירה, ייהנו ממערכות יחסים חיוביות ומבריאות נפשית וייעשו אזרחים מעורבים ותורמים לחברה (Durlak 2015). למרות הנתונים המעודדים, יש להיזהר מראיית תוכניות ההתערבות כמקשה אחת. חשוב לדוגמה להבחין בין תוכניות אוניברסליות המיועדות לכלל התלמידים לבין תוכניות המיועדות לאוכלוסיות ייחודיות, ובין הקניית כישורים ספציפיים לבין הטמעה מערכתית של SEL, המלווה בפיתוח אקלים בית הספר ובקידום פרקטיקות הוראה מתאימות.

2 להרחבה על תוכניות התערבות ראו סקירה של מכון מופ"ת בנושא באתר היזמה למחקר יישומי בחינוך

סוגיות ואתגרים מרכזיים:

- נמצא שההטמעה של הקניית מיומנויות חברתיות-רגשיות במערכות חינוך גדולות (system-level implementation) והשרידות (sustainability) של התוכניות השונות הן אתגרים משמעותיים. יש למצוא דרכים להבטיח שההטמעה בתוך מערכת החינוך הישראלית תעלה יפה ותהיה בת-קיימה.
  - בדומה למדינות אחרות, גם בישראל עולות שאלות על התאמות תרבותיות וערכיות של SEL לקבוצות תלמידים שונות (למשל תלמידים בעלי צרכים מיוחדים) ולמגזרים שונים באוכלוסייה (כגון הבדלים לפי שייכות אתנית-דתית ולפי מידת הדתיות). חיוני לעצב את הלמידה בדרך שתשקף את המיוחד במערכת החינוך בישראל ולא תהיה העתק של מערכות חינוך אחרות.
  - הידע המצטבר בתחום מצביע על חשיבות מרכזית שיש למורים בטיפוח כישורים חברתיים-רגשיים אצל תלמידיהם. ישנה הכרה הולכת וגדלה בצורך להכשיר מורים להקניית מיומנויות חברתיות-רגשיות בתהליכי ההוראה שלהם, תוך כדי קידום הרווחה הנפשית והמיומנויות החברתיות-רגשיות שלהם עצמם. חיוני למצוא דרכים לשלב את קידום המודעות והיכולות של המורים בתהליכי ההכשרה, ולאחר מכן בתהליכי ההתפתחות המקצועית.
  - מערכות חינוך ברמות שונות עדיין מתלבטות כיצד להעריך ולמדוד השפעה של תוכניות SEL. הדברים אמורים הן ברמה הטכנית של אמצעי המדידה והן ברמה העקרונית יותר, הקשורה לשילוב נושאים אלו במערכת רחבה של אחריותיות. כך למשל, יש הסכמה שכיום המדידה של SEL המבוססת על דיווחי תלמידים אינה בשלה דיה לשמש חלק ממערכות ניטור כגון המיצ"ב.
- תפקידה של ועדת המומחים הוא ללמוד את הידוע בעולם, ולבחון דרכים שבהן ניתן להטמיע את ההיבטים השונים של קידום הקניית מיומנויות רגשיות במערכת החינוך הישראלית – בדרכים המתאימות לערכים ולמאפיינים המיוחדים לנו.

ערכה: ד"ר טלי פרידמן
מרכזת אקדמית של ועדת המומחים
לטיפוח מיומנויות חברתיות-רגשיות במערכת החינוך

היזמה למחקר יישומי בחינוך

למידה חברתית-דגשית בבתי הספר: ממצאים ממחקרים אחרונים וגישות למדידה ולהערכה

תקציר מעובד מתוך סקירה שפורסמה בכתב העת [Horizon - Thought Leadership](#), של המכון האוסטרלי [Bastow](#) למנהיגות חינוכית

Authors: Kimberly A. Schonert-Reichl, Pippa Rowcliffe,
Human Early Learning Partnership (HELP), University of British Columbia

של האתגרים החברתיים, הכלכליים והסביבתיים של המאה ה-21, חשוב מאוד לזהות כבר עכשיו את הידע, המיומנויות והכישורים שילדים ובני נוער יהיו זקוקים להם כדי להצליח בחיים ובעבודה ולתפקד היטב כאזרחי המחר (Schonert-Reichl & Weissberg, 2014).

בשנים האחרונות מתגבר הקונצנזוס בקרב אנשי חינוך, חוקרים, קובעי מדיניות והציבור בכלל, שדרוש חזון חינוכי מקיף יותר – חזון שכולל התמקדות מפורשת בחינוך "הילד כמכלול" (Association for Supervision and Curriculum Development, 2007; Bushaw & Lopez, 2013; Greenberg et al., 2003; Rose & Gallup, 2000). מציבורים רבים עולה הקריאה לקדם מיומנויות "לא אקדמיות" בחינוך ולצייד את התלמידים במה שמכונה גם "מיומנויות המאה ה-21" (Heckman, 2007; National Research Council, 2012). אלו כוללות מיומנויות כמו פתרון בעיות, חשיבה ביקורתית, תקשורת, שיתוף פעולה וניהול עצמי.

כדי שהילדים ישגשוגו בהווה ויצליחו לממש את הפוטנציאל המלא שלהם כאזרחים בוגרים ויצרנים בחברה פלורליסטית, אנו חייבים להקדיש תשומת לב מפורשת ומכוונת לקידום המיומנות החברתית והרגשית של הילדים בבתי הספר (Weissberg & Cascario, 2013).

מיומנויות חברתיות-רגשיות של ילדים: מה עולה מהמחקרים?

גוף ידע הולך וגדל מראה כי יכולות חברתיות-רגשיות של ילדים יכולות לנבא את הצלחתם בבית הספר (ראו לדוגמה Oberle, Schonert-Reichl, Hertzman, & Zumbo, 2014), וכי עידוד התפתחות חברתית ורגשית חיובית עשוי להיות המפתח לשיפור ההישגים האקדמיים (ראו Greenberg et al., 2003; Zins, Weissberg, Wang, & Walberg, 2004). מחקרים אחרים אף מצאו שמיומנות חברתית-רגשית יכולה לנבא תוצאות חשובות נוספות בגיל ההתבגרות המאוחר ובבגרות – כולל בריאות גופנית, נטייה להתמכרויות ורווחה כללית (Moffitt et al., 2011). ממחקרים נקודתיים שונים עולות עדויות נוספות התומכות בכך:

- במחקר שנערך בקרב 423 תלמידים מסיימי כיתה ו' וז' מצא וונצל (Wentzel, 1993) כי ההתנהגויות הפרו-חברתיות של תלמידים בכיתה, כגון מתן עזרה ויכולת לחלוק ולשתף פעולה, היו מנבאים טובים יותר להישגים אקדמיים מאשר ציוני המבחנים המתוקננים – גם לאחר שהובאו בחשבון גורמים כמו הרגלי למידה, העדפות מורים לתלמידים, מנת משכל, מבנה משפחתי, מין, מוצא אתני וימי היעדרות מבית הספר.
- במחקר אורך שערכו קפררה ועמיתיו בקרב 294 ילדים באיטליה, דורגה התנהגות פרו-חברתית בכיתה ג' (גיל 8.5 בממוצע). את ההתנהגות דירגו הילדים עצמם, חבריהם לכיתה ומוריהם, ונמצא כי היא ניבאה באופן משמעותי הן את ההישגים האקדמיים והן העדפות חברתיות חמש שנים מאוחר יותר, כאשר הילדים היו בכיתה ח' (Caprara et al., 2000). מעניין לציין כי הציון ה"פרו-חברתי" – שכלל התנהגויות כגון שיתוף פעולה, סיוע ויכולת לחלוק ולנחם – חזה באופן משמעותי את ההישגים האקדמיים חמש שנים מאוחר יותר, גם לאחר נטרול המשתנה של ההישגים האקדמיים בכיתה ג'. בניגוד לכך, הישגים אקדמיים בגיל צעיר לא תרמו משמעותית להישגים מאוחרים יותר, לאחר בקרת המשתנה של ההשפעות הפרו-חברתיות בגיל צעיר.
- במחקר שנערך בקרב 441 תלמידים קנדים בכיתה ו' (Oberle et al., 2014) נמצא שמיומנות חברתית-רגשית בכיתה ו', כפי שדיווחו עליה המורים, מנבאת ציונים במבחני הישגים אקדמיים בחשבון ובקריאה בכיתה ז'.
- ממחקרם של ג'ונס, גרינברג וקראולי (Jones, Greenberg, and Crowley, 2015) עולה כי הדירוגים שנתנו גנות בגיל ילדים למיומנויות הפרו-חברתיות של הילדים (אם הם מסתדרים עם אחרים, חולקים ומשתפים פעולה) נמצאו מנבאים משמעותיים לשאלות כגון האומנם סיימו המשתתפים את בית הספר התיכון, השלימו תואר ראשון, הצליחו לעבוד במשרה יציבה בבגרותם והועסקו במשרה מלאה. יתר על כן, ילדים שדורגו על ידי הגנת כבעלי מיומנויות פרו-חברתיות גבוהות נמצאו בבגרותם בעלי סיכוי נמוך יותר להזדקק לסיוע או לדיוור ציבורי, להסתבך עם המשטרה או להיכנס למתקני כליאה לנוער. בעקבות ממצאים אלה הדגישו המחברים עד כמה חשוב להעריך את המיומנות החברתית והרגשית של ילדים כבר בגיל צעיר. לטענתם, מיומנויות "רכות" אלו עשויות להיות גמישות יותר מאשר מנת משכל או מדדים קוגניטיביים אחרים, ולכן כדאי לקחת אותן בחשבון בתכנון התערבויות.

למידה חברתית ורגשית: תחום עולה בחינוך

למידה חברתית-רגשית (SEL – Social Emotional Learning) היא תהליך שבו אנשים רוכשים ומיישמים ביעילות את הגישות, המיומנויות והידע הנדרשים כדי להבין ולנהל את רגשותיהם, להרגיש ולהפגין אמפתיה כלפי אחרים, לבסס ולהשיג יעדים חיוביים, לפתח ולתחזק מערכות יחסים חיוביות ולקבל החלטות מושכלות (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning, 2015). אלה הן המיומנויות האישיות והבין-אישיות שבני האדם זקוקים להן כדי להתמודד עם עצמם, עם מערכות היחסים שלהם ועם עבודתם בצורה יעילה ומוסרית. לכן, יכולת חברתית רגשית נתפסת כ"מיומנות-על" שנמצאת בבסיס כל היבטי התפקוד האנושי.

למידה חברתית-רגשית מאופיינת במגוון דרכים, ומשמשת לעיתים מסגרת מארגנת למערך של מאמצי מניעה והתערבות בחינוך ובמדעי ההתפתחות, כולל פתרון סכסוכים, למידה שיתופית, מניעת בריונות והתפתחות חיובית אצל בני נוער (Devaney, O'Brien, Resnik, Keister, & Weissberg, 2006). למידה חברתית-רגשית מבוססת על עבודה בתחום התפתחות הילד, ניהול כיתה ומניעה, וכן על הידע החדש בנושא תפקידו של המוח במודעות עצמית, באמפתיה ובצמיחה חברתית קוגניטיבית (לדוגמה, ראו Best & Miller, 2010; Carter, Harris, & Porges, 2009; Diamond & Lee, 2011; Greenberg, 2006).

מודל היכולות של CASEL

אחד המודלים בלמידה חברתית-רגשית נוצר על ידי ארגון CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) – ארגון ללא כוונת רווח בשיקגו, אילינוי, שעומד בחזית המאמצים בארה"ב לקידום למידה חברתית-רגשית. מאז הוקם, הגדיר ארגון CASEL את הלמידה החברתית-רגשית באופן פרטני יותר, ושימש מדריך ליצירת תוכניות בית ספריות הנוגעות ללמידה זו. בהתבסס על מחקר מקיף, זיהה הארגון חמש יכולות – קוגניטיביות, רגשיות והתנהגותיות – קשורות זו בזו, המרכזיות ל-SEL:

1. **מודעות עצמית:** היכולת לזהות במדויק רגשות ומחשבות ואת השפעתן על התנהגויות שונות.
2. **ניהול עצמי:** היכולת לווסת את הרגשות, המחשבות וההתנהגויות במצבים שונים.
3. **מודעות חברתית:** היכולת לראות את נקודות המבט של אנשים מתרבויות ומרקעים שונים ולגלות אמפתיה.
4. **מיומנויות ביחסים בין-אישיים:** היכולת לבסס ולתחזק מערכות יחסים בריאות ומתגמלות עם אנשים שונים וקבוצות שונות.
5. **קבלת החלטות אחראית:** היכולת לקבל החלטות בונות הנוגעות להתנהגות אישית, לאינטראקציות חברתיות ולציפיות בבית הספר ובחיים, בהתחשבות בסטנדרטים המוסריים, ברווחת העצמי וברווחתם של אחרים.

איך מטמיעים SEL?

למידה חברתית-רגשית נקראת לפעמים "החתיכה החסרה", כיוון שהיא מייצגת חלק בחינוך שקשור באופן מורכב בהצלחה בלימודים – אולם עד לאחרונה היא לא קיבלה תשומת לב מספקת. הדגש ב-SEL הוא על גישות למידה פעילות, שבהן ניתן לשלב ולתרגל את המיומנויות בתכנים ובהקשרים בתוכנית הלימודים. התרגול נעשה בתור חלק מתוכנית הלימודים והוא מחזק גישות, התנהגויות ותהליכי חשיבה חיוביים. החדשות הטובות הן שאפשר ללמוד מיומנויות חברתיות-רגשיות באמצעות סביבות למידה והתנסויות מטפחות ומטפלות (Weissberg et al., 2015).

למידה חברתית-רגשית מעוגנת במחקרים מתחום מדעי המוח הקוגניטיביים וההתפתחותיים, שמצביעים על כך שניתן ללמד מיומנויות חברתיות ורגשיות במשך החיים, וכי מיומנויות אלה נחשבות גמישות יותר מאשר מנת המשכל (Schonert-Reichl & Kitil, 2016). אחת הראיות המשכנעות ביותר לגמישות של המיומנויות החברתיות והרגשיות עולה ממטה-אנליזה שערכו דורלק ועמיתיו (Durlak et al. 2011). המטה-אנליזה בחנה את היעילות של למידה חברתית-רגשית ב-214 תוכניות אוניברסליות בבתי הספר, ובהם 270,034 תלמידים מגיל הגן ועד התיכון. ממצאיהם חשפו כי תלמידים בתוכניות אלה הפגינו שיפור משמעותי ביכולת חברתית-רגשית, בגישות ובהתאמות התנהגותיות (עלייה בהתנהגות פרו-חברתית מול ירידה בבעיות משמעת ובעיות פנימיות) וכן בהישגים אקדמיים. כל זאת בהשוואה לתלמידים שלא השתתפו בתוכניות כאלה. נוסף על כך, דורלק ועמיתיו מצאו כי המורים בכיתה והצוות החינוכי בבית הספר הצליחו להטמיע ביעילות את תוכניות הלמידה החברתית-רגשית. לפיכך, תוכניות אלה יכולות להשתלב בקלות בפרקטיקות הבית-ספריות השגרתיות, ואינן דורשות צוותים חיצוניים כדי להטמיען בהצלחה.

הערכת הלמידה החברתית-רגשית בבתי הספר ובקהילות

צעד מכריע בקידום הלמידה החברתית-רגשית של תלמידים בבתי הספר ובקהילות, הוא פיתוח ויישום כלי מדידה מבוססים מבחינה פסיכומטרית ותואמים מבחינה התפתחותית, שנועדו להערכה ולניטור ההתפתחות החברתית והרגשית של ילדים לאורך זמן. "מה שמוערך, מטופל" – האקסיומה המוכרת הזו טוענת כי הערכה שיטתית היא חיונית ליצירת מערכת אחריותית. במערכת כזו, מיומנויות חברתיות רגשיות – בדומה למיומנויות אקדמיות – נמצאות בראש סדר העדיפויות, מוערכות ומשמשות לתכנון מדיניות ותוכניות לקידום יכולתם של ילדים לדאוג לעצמם ולאחרים, ולמנוע בעיות הסתגלות בשלבים מאוחרים יותר בחייהם.

חוקרים באוניברסיטת בריטיש קולומביה בקנדה פיתחו מערכת ניטור מקיפה של התפתחות הילד. אחד הרכיבים המרכזיים במערכת הוא הכלי להתפתחות בגיל הרך (Early Development Instrument – EDI). זהו שאלון דיווח לגנות, שמשמש בכל רחבי קולומביה הבריטית מאז שנת 2001 לאיסוף נתונים על מאפיינים התפתחותיים של ילדים בגיל חמש, ועל מידת המוכנות שלהם לבית הספר. הנתונים שנאספו ב-EDI מספקים תובנות חיוניות לאופן שבו בריאותם של ילדינו ורווחתם משתנות עם הזמן, וזו דוגמה טובה לאופן שבו קבלת החלטות מבוססת-ראיות יכולה לשפר את ההשקעה בילדים ואת התפתחותם.

ברוח זו יצרו לאחרונה חוקרים ב-HELP (Human Early Learning Partnership) את הכלי MDI להתפתחות בגילאי הביניים (Middle Years Development Instrument) (ראו Guhn et al., 2012; Schonert-Reichl et al., 2012). כלי זה משמש כעת ב-50% מבתי הספר המחוזיים בקולומביה הבריטית, וכן בבתי ספר ברחבי קנדה ובעולם כולו. הכלי תוכנן כדי להעריך באופן שגרתי ומהימן את התפתחות הילדים ואת רווחתם בשנות הביניים שבין הילדות לתחילת גיל ההתבגרות. שאלון MDI, שניתן לילדים בכיתות ד' עד ז' (בני 9 עד 12), מבקש מהילדים לדווח על ההתפתחות החברתית-רגשית שלהם, על רווחתם, ושואל כיצד הם מרגישים כלפי בית הספר, הבית והחיים. נוסף על כך הילדים מתבקשים להתייחס לנוכחותם של נכסים חברתיים והקשריים בבית, בבתי הספר ובקהילות (למשל מידת התמיכה שהם מקבלים ממבוגרים ועמיתים או השתתפות בפעילויות אחרי שעות הלימודים).

ל-MDI חמישה מאפיינים ייחודיים שתורמו לקבלתו של הסקר ולשימושיות שלו בבתי הספר ובקהילות בקולומביה הבריטית. הנושא המרכזי שעובר כחוט השני בכל אחד מהמאפיינים הללו הוא הפיכת הנתונים לזמינים ולנגישים עבור מי שמשמש בהם, לשם חדשנות בתוכניות ובמדיניות.

ראשית, ה-MDI מאפשר לילדים לדבר בקולם שלהם ולדווח כיצד הם מרגישים, עם מי הם מבלים את זמנם ומה לדעתם יש לשנות בתוך בתי הספר והקהילות שבהם הם חיים. קולם הוא חיוני, ולא רק כדי לספק לקובעי המדיניות ולאנשי החינוך נקודת מבט על קביעת סדרי העדיפויות, אלא גם כדי לשלב את הילדים באופן ישיר ופעיל בקבלת ההחלטות שמשפיעות על בתי הספר והקהילות שלהם.

שנית, הסקר אוסף נתונים ברמת האוכלוסייה: כל הילדים בבתי הספר המחוזיים המשתתפים בסקר עונים על שאלון MDI, אלא אם כן הם או הוריהם בוחרים לסרב. שיטה זו מאפשרת לחוקרים לחמוק מהמלכודת הנפוצה שמתרחשת במקרה של דגימות, כמו למשל ייצוג חסר של ילדים ממיעוטים אתניים או ממשפחות עם הישגים אקדמיים נמוכים (Anderman et al., 1995; Ellwood et al., 2010). כמו כן, שיטה זו מעודדת את בעלי העניין לבחון את תוצאות הסקר, היות שהנתונים העולים ממנו מייצגים ילדים אמיתיים בהקשר מקומי, בניגוד לנתונים סטטיסטיים שנשאבים מדגימה משוקלת.

שלישית, יישום הסקר דורש שיתוף פעולה בין בתי הספר, המחוזות ושותפים בקהילה. הדבר מביח שברגע שהתוצאות מדווחות, בתי הספר והקהילות עובדים יחד לשפר את המצב: המנגנון הזה משקף את רצף ההתנסויות החיות של הילדים בתוך בית הספר ומחוצה לו.

רביעית, סקר MDI מבקש מהילדים במפורש להציג את נקודת המבט שלהם על מגוון נושאים של בריאות חברתית, רגשית וגופנית, שיש להם חשיבות גדולה מאוד עבור הורים ואפוטרופוסים. נקודת המבט הזו, והעובדה שהדיווח הוא ציבורי ונגיש, מאפשרות לכלי MDI לספק מידע יקר-ערך שיכול לתמוך בהורים בפיתוח מערכות היחסים עם ילדיהם.

חמישית, MDI תוכנן לשקף את השינויים הרחבים יותר שמתרחשים במערכת החינוך של קולומביה הבריטית ולתמוך בהם. המהפך הנוכחי של תוכנית הלימודים בקולומביה הבריטית, שעתידה להעמיד את נושא המיומנויות האישית והחברתית במרכז הלמידה של התלמידים, כבר מתרחש ברגעים אלה ממש (ראו <https://curriculum.gov.bc.ca>). ה-MDI יכול לשמש כלי חשוב בהבנת היעילות של גישה מתחדשת זו, ולעזור למנהלים ולמורים להבין כיצד לקדם ולשפר אותה.

לקראת שינוי המערכות בחינוך

התמקדות בלמידה חברתית ורגשית במערכת החינוך מחייבת שיטתיות בהקשר לנקודת המבט ולגישה (Durlak et al., 2015). הצעד הראשון הוא להכיר בחשיבותה של הלמידה הזו לבריאותם של הילדים, לרווחתם ולהישגיהם בטווח הארוך. לאחר מכן, חשוב לחזק את ההכרה הזו בעזרת ראיות מוצקות ומחקר מתמשך על כוחה של הלמידה החברתית-רגשית. אולם כדי להשיג שינוי אמיתי במערכות החינוך שלנו, עלינו למצוא התנהגות ודרכי חשיבה חדשות: גישה של חשיבה מערכתית.

עלינו לא רק לדאוג למחקר ולהתרחבות של תוכניות התערבות יעילות; אנו צריכים להדגיש עד כמה חשובה תמיכה ברווחה האישית של המורים עצמם, ובמנהיגות מערכתית מטפחת ויעילה במגזר החינוכי (Patti et al., 2015; Mart et al., 2015). שני האחרונים הם רכיבים חיוניים בשינוי התרבותי הדרוש במערכת החינוך. מרכיב אחרון וחשוב ביותר הוא קבלת נתונים רלוונטיים ומועילים ללא הרף, הן ברמה האישית הן ברמת האוכלוסייה. קבלת הנתונים תמקד את תשומת הלב במקומות הנכונים, תספק בסיס להערכה ותיתן אמצעי דינמי לבדיקת ההתקדמות באוכלוסייה – וזאת למען מטרה נשגבת יותר של שיפור רווחתו האישית הכוללת של כל ילד.

מקורות להרחבה

Anderman, C., Cheadle, A., Curry, S., Diehr, P., Shultz, L., & Wagner, E. (1995). Selection bias related to parental consent in school-based survey research. *Evaluation Review*, 19, 663–674.

Association for Supervision and Curriculum Development. (2007). *The learning compact redefined: A call to action. A report of the Commission on the Whole Child*. Alexandria, VA: Author. Retrieved from <http://www.ascd.org/ASCD/pdf/Whole%20Child/WCC%20Learning%20Compact.pdf>

Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child Development*, 81, 1641–1660.

Bushaw, W. J., & Lopez, S. J. (2013, September). Which way do we go? The 45th annual PDK/Gallup poll of the public's attitudes toward the public schools. *Phi Delta Kappan*, 95(1), 8–25.

Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Bandura, A., & Zimbardo, P. G. (2000). Prosocial foundations of children's academic achievement. *Psychological Science*, 11, 302–306.

Carter, D. S., Harris, J., & Porges, S. W. (2009). Neural and evolutionary perspectives on empathy. In J. Decety & W. J. Ickes (Eds.), *Social neuroscience of empathy* (pp. 169–182). Cambridge, MA: MIT Press.

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2005). *Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning programs* (Illinois ed.). Retrieved

from <http://static1.squarespace.com/static/513f79f9e4b05ce7b70e9673/t/5331c141e4b0fba62007694a/1395769665836/safe-and-sound-il-edition.pdf>

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2015). 2015 CASEL guide: Effective social and emotional learning programs – Preschool and elementary school edition. Chicago: Author. Retrieved from <http://www.casel.org/guide>

Devaney, E., O'Brien, M. U., Resnik, H., Keister, S., & Weissberg, R. P. (2006). Sustainable schoolwide social and emotional learning: Implementation guide and toolkit. Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.

Diamond, A., & Lee, K. (2011). Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*, 333, 959–964.

Durlak, J. A. (Ed.). (2015). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. Guilford Publications.

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., & Schellinger, K. B. (2011). Enhancing students' social and emotional development promotes success in school: Results of a meta-analysis. *Child Development*, 82, 474–501.

Ellwood, P., Asher, M. I., Stewart, A. W., Ait-Khaled, N., Anderson, H. R., Beasley, R., ... Nilsson, L. (2010). The impact of the method of consent on response rates in the ISAAC time trends study. *International Journal of Tuberculosis and Lung Disease*, 14, 1059–1065.

Greenberg, M. T. (2010). School-based prevention: Current status and future challenges. *Effective Education*, 2, 27–52.

Greenberg, M. T. (2006). Promoting resilience in children and youth: Preventive interventions and their interface with neuroscience. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094, 139–150.

Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H., & Elias, M. J. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American Psychologist*, 58, 466–474.

Guhn, M., Schonert-Reichl, K. A., Gadermann, A., Marriott, D., Pedrini, L., Hymel, S., & Hertzman, C. (2012). Well-being in middle childhood: An assets-based population-level research-to-action project. *Child Indicators Research*, 114, 345–369.

Heckman, J. J. (2007). The economics, technology, and neuroscience of human capability formation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104, 13250–13255.

John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative big five trait taxonomy. *Handbook of personality: Theory and research*, 3(2), 114–158.

Jones, D. E., Greenberg, M. T., & Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: The relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health*, 105, 2283–2290.

Mart, A. K., Weissberg, R. P., & Kendziora, K. (2015). Systematic support for SEL in school districts. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 482–499). New York: Guilford.

Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108, 2693–2698.

National Research Council. (2012). Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century. Committee on Defining Deeper Learning and 21st Century Skills, James W. Pellegrino and Margaret L. Hilton, Editors. Board on Testing and Assessment and Board on Science Education, Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC: The National Academies Press.

Oberle, E., Schonert-Reichl, K. A., Hertzman, C., & Zumbo, B. (2014). Social-emotional competencies make the grade: Predicting academic success in early adolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35, 138-147.

Patti, J., Senge, P., Madrzo, C., & Stern, R. (2015). Developing socially, emotionally, and cognitively competent school leaders and learning communities. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 438-452). New York: Guilford.

Rose, L. C., & Gallup, A. M. (2000). The 32nd annual Phi Delta Kappa/Gallup poll of the public's attitudes towards the public schools. *Phi Delta Kappan*, 82, 41-58.

Schonert-Reichl, K. A., & Kitil, M. J. (2016). Malleability of knowledge, skills, values, and attitudes for education in 2030: Developmental considerations and critical constructs in childhood and adolescence. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Working paper for initiative on Education 2030.

Schonert-Reichl, K. A., & Weissberg, R. P. (2014). Social and emotional learning during childhood. In T. P. Gullotta & M. Bloom (Eds.), *Encyclopedia of primary prevention and health promotion* (2nd ed., pp. 936-949). New York: Springer Press.

Schonert-Reichl, K. A., Guhn, M., Gademann, A. M., Hymel, S., Sweiss, L., & Hertzman, C. (2012). Development and validation of the Middle Years Development Instrument: Assessing children's well-being and assets across multiple contexts. *Social Indicators Research*, DOI 10.1007/s11205-012-0149-y

Weissberg, R. P., & Cascarino, J. (2013, October). Academic + social-emotional learning = national priority. *Phi Delta Kappan*, 8-13.

Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present, and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning: Research and practice* (pp. 3-19). New York: Guilford.

Wentzel, K. R. (1993). Does being good make the grade? Social behavior and academic competence in middle school. *Journal of Educational Psychology*, 85, 357-364.

Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg, R. P., & Walberg, H. J. (2004). The scientific base linking social and emotional learning to school success. In J. E. Zins, R. P. Weissberg, M. C. Wang, & H. J. Walberg (Eds.), *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* (pp. 3-22). New York: Teachers College Press

ערכה: ד"ר טלי פרידמן
תרגום: לירון רובינס

אינדיקטורים להטמעה של למידה חברתית-רגשית (SEL) בבתי הספר¹

ארגון [CASEL](#) (The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning) מציע גישה מערכתית להטמעה של למידה חברתית-רגשית בבתי הספר. על פי גישה זו, כדי לטפח יכולות חברתיות-רגשיות בקרב התלמידים ולשפר יכולות אקדמיות שלהם, על בית הספר להציע סביבת לימודים שפועלת בהתאם לאינדיקטורים הבאים:

כל התלמידים משתתפים בשיעורים ייעודיים בנושא SEL ומקבלים הזדמנויות תרגול – נאותות מבחינה התפתחותית ומותאמות מבחינה תרבותית.	הוראה ישירה של SEL		בכיתה
נוסף על שיעורים ייעודיים בנושא SEL, בתוך ההוראה משולב תוכן הקשור לנושא זה. השימוש בפדגוגיות אינטראקטיביות ושיתופיות מאפשר תרגול מתמשך של מיומנויות SEL ומחזק הוראה ולמידה של תוכן אקדמי.	שילוב בהוראה של SEL		
סביבות הלמידה בבית הספר ובכיתה הן תומכות, מותאמות מבחינה תרבותית, נאותות מבחינה התפתחותית ומתמקדות בבניית קהילה. הסכמות משותפות מכוונות את האינטראקציות בין אנשי הצוות, התלמידים, המשפחות ובעלי העניין. הסכמות אלה משפיעות על הנורמות ועל שגרות בית הספר, וקובעות את הטון לתהליכי הלמידה.	אקלים תומך בבית הספר ובכיתה		
הצוות משלב את התלמידים בתפקידים של פותרים בעיות וקובעי החלטות, ומציע להם הזדמנויות להשפיע על ההוראה ולחזק את אקלים בית הספר. התלמידים נוטלים תפקידי מנהיגות בתוך קהילת בית הספר, ומשתתפים בלמידה המשלבת התנסות מעשית ופרויקטים למען הקהילה.	נוער: פעילות ומעורבות		
אנשי הצוות נהנים מהזדמנויות סדירות לטפח את המיומנות החברתית, הרגשית והתרבותית שלהם, לשתף פעולה זה עם זה, לבנות אמון במערכת היחסים ולשמור על קהילה חזקה. הם מתמקדים בפיתוח קשרים עם תלמידים ומאפשרים להם ללמוד ולתרגל מיומנויות הקשורות למערכות יחסים.	התמקדות ב־SEL ובמערכות יחסים אצל מבוגרים		
המדיניות והפרקטיקות הקשורות למשמעת הן מחכימות, משקמות, מתאימות מבחינה התפתחותית ונאכפות באופן הוגן.	משמעת תומכת		בבית הספר
הלמידה החברתית והרגשית משולבת כיחידה אחת ברצף של תמיכות אקדמיות והתנהגותיות, שמטרתן לוודא שכל צורכי התלמידים נענים כהלכה.	רצף של תמיכות משולבות		
צוותי המנהיגות של בית הספר מתכננים מראש את הלמידה החברתית והרגשית ומדברים עליה. ברמה הבית-ספרית, נאספים נתונים המשמשים לשיפור מתמשך של המדיניות, המערכות והפרקטיקות הקשורות ללמידה זו – בדגש על הוגנות.	מערכות לשיפור מתמשך		
המשפחות וצוות בית הספר מקבלים הזדמנויות סדירות ומשמעותיות לבנות מערכות יחסים ולשתף פעולה כדי לתמוך בהתפתחות החברתית, הרגשית והאקדמית של התלמידים.	שותפות אותנטית עם המשפחה		במשפחה
צוותי בית הספר ושותפים בקהילה עובדים בתיאום בכל הקשור לשפה, לאסטרטגיות ולתקשורת הנוגעות למאמצים וליזמות הקשורים ל־SEL, כולל בזמן שמחוץ לבית הספר.	שותפויות מערכתיות עם הקהילה		בקהילה